

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία

Εισαγωγή στην Ιστορική Γλωσσολογία

Γεώργιος Μικρός

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Ιστορικοσυγκριτική μέθοδος (1)

- Η ιστορικοσυγκριτική μέθοδος (ΙΣ) είναι μια σειρά από τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εξαχθούν τα χαρακτηριστικά μιας παλαιότερης γλώσσας συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά σύγχρονων παράγωγων γλωσσών.
- Η ΙΣ μέθοδος ξεκινά παρατηρώντας αντιστοιχίες μεταξύ φωνημάτων συσχετιζόμενων γλωσσών.
 - κάθε αγγλόφωνος ομιλητής που μαθαίνει γερμανικά θα παρατηρήσει την κανονικότητα με την οποία το αγγλικό /t/ αντιστοιχεί στο γερμανικό /ts/, το φώνημα με το οποίο οι Γερμανοί προφέρουν το γράφημα z: *to / zu, toe / Zehe, two / zwei, ten / zehn, tooth / Zahn* κ.ά.

Ιστορικοσυγκριτική μέθοδος (2)

- το Αγγλικό /p/ και /d/ κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις σχετίζεται με το Γερμανικό /pf/ και /t/ αντίστοιχα.
- Η γλώσσα πρόγονος ήταν τα αρχαία Γερμανικά από την οποία προήλθαν, τόσο τα Γερμανικά, όσο και τα Αγγλικά. Το κάθε ζεύγος φωνημάτων /t/ ~ /ts/, /p/ ~ /pf/ και /d/ ~ /t/ προέρχεται από ένα κοινό συμφωνικό φώνημα της αρχαίας Γερμανικής το οποίο σταδιακά άρχισε να προφέρεται διαφορετικά σε ορισμένες διαλέκτους

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (1)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Η ΙΣ μέθοδος μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από τον ακόλουθο πίνακα που περιλαμβάνει ορισμένες λέξεις που ανήκουν σε γλώσσες της υποομάδας Bodo η οποία ανήκει στην Θιβετο-Βιρμανική οικογένεια γλωσσών και ομιλούνται στη ΝοτιοΑνατολική Ινδία.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (2)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Οι συλλαβές παίζουν ένα σημαντικό ρόλο σε αυτές τις γλώσσες και έτσι το αρχικό φώνημα μιας συλλαβής μπορεί να παρουσιάζει διαφορετικές συσχετίσεις με το φώνημα που βρίσκεται στο τέλος της συλλαβής.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (3)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Όλες οι συλλαβές που σημαίνουν «στεγνός» ή «συννεφιασμένος» αρχίζουν από **r** γεγονός που παραπέμπει στην υπόθεση ότι ο γλωσσικός πρόγονος αυτών των γλωσσών είχε το αρχικό συλλαβικό φώνημα *r.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (4)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Οι λέξεις «μακρύς» και «πίνω» έχουν **l** σε δύο γλώσσες και **r** σε άλλες δύο. Μια πιθανή εξήγηση είναι η ύπαρξη στην πρόγονο γλώσσα ενός ακόμα φωνήματος του /*l/ το οποίο ήταν διαφορετικό από το /*r/, αλλά σε ορισμένες γλώσσες (Garó, Atong) κατέληξε να προφέρεται ως r.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (5)

	Kachari	Garo	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Οι λέξεις «πουλί» και «χτυπώ» υπονοούν την ύπαρξη ενός αρχαίου *d εκτός της γλώσσας Wanang η οποία εμφανίζει ένα αρχικό **t**. Πιθανόν το *d της πρόγονης γλώσσας να έχασε την ηχηρότητά του στη συγκεκριμένη γλώσσα (Wanang). Την συγκεκριμένη υπόθεση φαίνεται να την υποστηρίζει και η λέξη «λουλούδι» η οποία εμφανίζει αρχικό ηχηρό κλειστό **b** το οποίο στην Wanang εμφανίζεται ως άηχο κλειστό **p**.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (6)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Η εξέταση των τελικών συλλαβών έδειξε την ύπαρξη των ακόλουθων τελικών συμφώνων: **m, n, ŋ, r, k** σε τουλάχιστον 3 γλώσσες οπότε και μπορούμε με σχετική ασφάλεια να υποστηρίξουμε την ύπαρξη των φωνημάτων *m, *n, *ŋ, *r, *k στην πρόγονο γλώσσα.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (7)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Από τα δεδομένα του πίνακα δεν μπορούμε να αποφασίσουμε πώς θα εξελισσόταν το /m/ και το /k/ στην Kachari αφού δεν υπάρχουν καταγεγραμμένες λέξεις. Οι φωνηεντικές αντιστοιχίες είναι αρκετά δυσκολότερο να εξαχθούν από τον πίνακα.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (8)

	Kachari	Garo	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Το *a φαίνεται να εμφανίζεται με κανονικότητα στις λέξεις «στεγνός» και «λουλούδι», αλλά παρουσιάζει μια ανεξήγητη ανωμαλία στη λέξη «συννεφιασμένος». Η περισσότερο περίπλοκη αντιστοίχιση εμφανίζεται στις λέξεις «μακρύς» και «πουλί» αν και είναι πιθανόν η πρόγονος γλώσσα να έχει ένα μόνο φώνημα που αντιστοιχεί στην παρατηρηθείσα ποικιλία.

Παράδειγμα ιστορικοσυγκριτικής ανάλυσης (9)

	Kachari	Garó	Atong	Wanang
Kachari	-raʔn	raʔn	raʔn-	ran-
-raʔn		-ram	-ram	rəm
	-lauʔ	roʔ-	rauʔ-	-ləu-
-lauʔ	leŋ	riŋ-	reŋ-	ləŋ-
leŋ	dauʔ	doʔ-	dauʔ	təu
dauʔ		dok-	dok-	tok-
	-bar	-bar	bar	par

Η ΙΣ μέθοδος μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από τον ακόλουθο πίνακα που περιλαμβάνει ορισμένες λέξεις που ανήκουν σε γλώσσες της υποομάδας Bodo η οποία ανήκει στην Θιβετο-Βιρμανική οικογένεια γλωσσών και ομιλούνται στη ΝοτιοΑνατολική Ινδία.

Οι συλλαβές παίζουν ένα σημαντικό ρόλο σε αυτές τις γλώσσες και έτσι το αρχικό φώνημα μιας συλλαβής μπορεί να παρουσιάζει διαφορετικές συσχετίσεις με το φώνημα που βρίσκεται στο τέλος της συλλαβής.

Ινδοευρωπαϊκή Γλώσσα (1)

- Ο σημαντικότερος ίσως σταθμός της ΙΣ μεθόδου τον 19ο αιώνα ήταν η αυξανόμενη κατανόηση των σχέσεων μεταξύ της ομάδας των γλωσσών που ονομάζονται Ινδοευρωπαϊκές. Οι ομοιότητες μεταξύ των Ελληνικών, Λατινικών και των σύγχρονων Ρωμανικών και Γερμανικών γλωσσών είχαν ήδη εντοπιστεί νωρίτερα.
- Ωστόσο, μόλις στα τέλη του 18ου αιώνα ανακαλύφθηκε ότι και τα Σανσκριτικά, η ιερή γλώσσα του Ινδουισμού και η πρόγονος γλώσσα των σύγχρονων γλωσσών της Βόρειας Ινδίας σχετίζεται επίσης με τις κλασικές ευρωπαϊκές γλώσσες. Σταδιακά και άλλες γλώσσες που εκτείνονται γεωγραφικά από την Ισλανδία έως την Ινδία αναγνωρίστηκαν ότι ανήκουν σε έναν κοινό γλωσσικό πρόγονο. Αν και δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες αυτής της γλώσσας ονομάστηκε Πρωτο-Ινδοευρωπαϊκή.

Ινδοευρωπαϊκή Γλώσσα (2)

- Είναι γεγονός ότι οι ΙΕ γλώσσες σχηματίζουν σαφώς καθορισμένες γλωσσικές υποομάδες. Τα Αγγλικά, Γερμανικά, Ολλανδικά και τα Σκανδιναβικά εμφανίζουν πολλές ομοιότητες και μπορούν δίχως αμφιβολία να καταταχθούν στη Γερμανική υποομάδα των ΙΕ γλωσσών. Αντίστοιχα καθορίζονται και οι υπόλοιπες υποομάδες της ΙΕ γλώσσας.

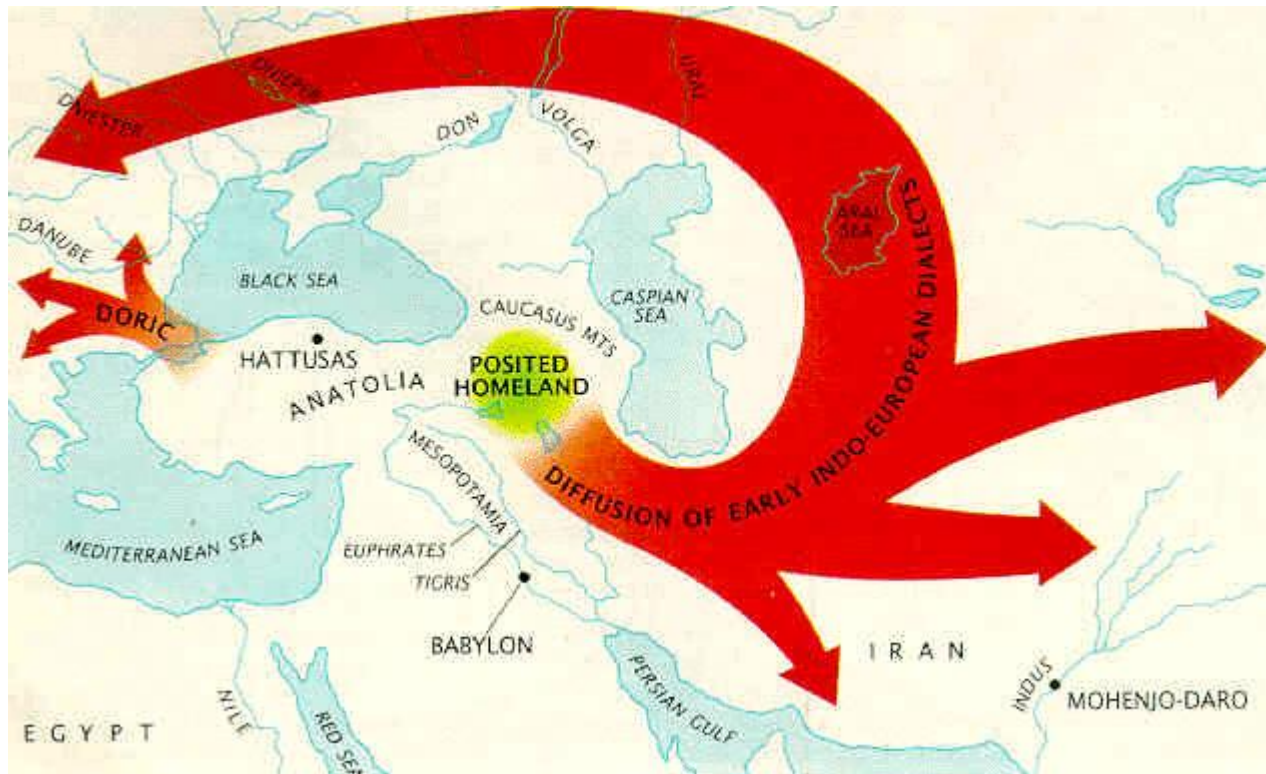

Γεωγραφικός προσδιορισμός της ΙΕ

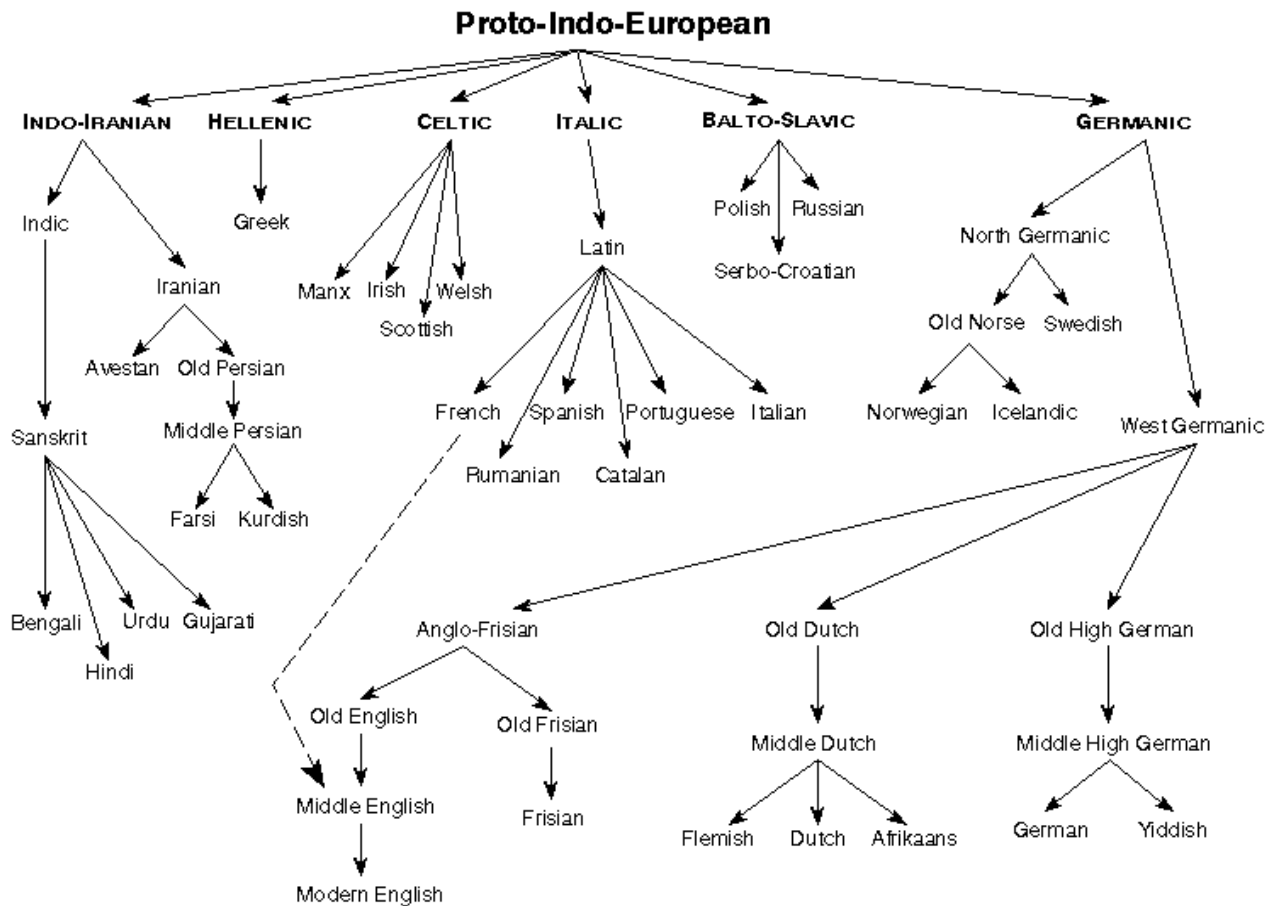
- Η Ινδο-ευρωπαϊκή (ΙΕ) γλώσσα μιλήθηκε περίπου το 5.000 π.Χ. από έναν λαό που ζούσε
 - από το Βίστουλα ποταμό της Πολωνίας έως τα Καυκάσια Όρη στη Νοτιοδυτική πρώην Σοβιετική Ένωση
 - ή
 - στην Ανατολία (σημερινή Τουρκία).
- Καθώς η φυλή μεγάλωνε και εξαπλωνόταν στην περιοχή που είχε καταλάβει άρχισαν να αναπτύσσονται διάλεκτοι που με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να μην γίνονται αμοιβαία κατανοητές μεταξύ τους. Σταδιακά, οι διάλεκτοι αυτές εξελίχθηκαν σε ξεχωριστές γλώσσες και καθώς οι φυλές που τις ομιλούσαν εξαπλώνονταν δημιουργήθηκε ένα δένδρο σχετιζόμενων γλωσσών και διαλέκτων σε όλη την ΙΕ περιοχή.

Εξάπλωση των ΙΕ διαλέκτων

Τυπολογία ΙΕ γλωσσών

Prepared by Jack Lynch, jlynch@audromeda.nyu.edu

ΙΣ ανάλυση σε ΙΕ γλωσσικά δεδομένα (1)

Αγγλικά	heart	[hart]
Γερμανικά	herz	[herts]
Ελληνικά	kard-ιά	[kard-ιά]
Γαλλικά	cœur	[kœr]
Λατινικά	cord-is	[kord-is]
Ρωσικά	serd-ce	[s'erd-cy]
Ινδικά	xrid-aj	[hrid-aj]
Πιθανές μορφές	ΙΕ *[h/k/s]	Vr[d/t/c]

Υποθετική ΙΕ ρίζα: ***kord-/kerd-/krd-** "καρδιά"

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε τις καταλήξεις -is στα Λατινικά και -ce στα Ρώσικα;

- Κατάληξη του μορφολογικού συστήματος της Λατινικής.

Παραγωγική κατάληξη (υποκοριστικό) στο Ρώσικο μορφολογικό σύστημα.

ΙΣ ανάλυση σε ΙΕ γλωσσικά δεδομένα (2)

Αγγλικά	heart	[hart]
Γερμανικά	herz	[herts]
Ελληνικά	kard-ιά	[kard-ιά]
Γαλλικά	cœur	[kœr]
Λατινικά	cord-is	[kord-is]
Ρωσικά	serd-ce	[s'erd-cy]
Ινδικά	xrid-aj	[hrid-aj]
Πιθανές μορφές	ΙΕ *[h/k/s]	Vr[d/t/c]

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε την απουσία οποιουδήποτε κλειστού σε τελική θέση στα Γαλλικά;

- Συμφωνική αποκοπή (lenition)

Υποθετική ΙΕ ρίζα: ***kord-/kerd-/krd-** "καρδιά"

ΙΣ ανάλυση σε ΙΕ γλωσσικά δεδομένα (3)

Αγγλικά	heart	[hart]
Γερμανικά	herz	[herts]
Ελληνικά	kard-ιά	[kard-ιά]
Γαλλικά	cœur	[kør]
Λατινικά	cord-is	[kord-is]
Ρωσικά	serd-ce	[s'erd-cy]
Ινδικά	xrid-aj	[hrid-aj]
Πιθανές μορφές	ΙΕ *[h/k/s]	Vr[d/t/c]

Υποθετική ΙΕ ρίζα: ***kord-/kerd-/krd-** "καρδιά"

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε τη σχέση των /d/ ~ /t/ μεταξύ Αγγλικών και Λατινικών και Ρωσικών.

- Ο νόμος του Grimm
Πώς εξηγούμε την εμφάνιση του /ts/ στα Γερμανικά;
- Προστριβοποίηση (affrication)

ΙΣ ανάλυση σε ΙΕ γλωσσικά δεδομένα (4)

Αγγλικά	heart	[hart]
Γερμανικά	herz	[herts]
Ελληνικά	kard-ιά	[kard-ιά]
Γαλλικά	cœur	[kœr]
Λατινικά	cord-is	[kord-is]
Ρωσικά	serd-ce	[s'erd-cy]
Ινδικά	xrid-aj	[hrid-aj]
Πιθανές μορφές	ΙΕ *[h/k/s]	Vr[d/t/c]

Υποθετική ΙΕ ρίζα: ***kord-/kerd-/krd-** "καρδιά"

Πώς εξηγούμε τη σχέση του /k/ ~ /h/ μεταξύ Λατινικών και Γερμανικών;

- Εξασθένηση συμφώνου

Πώς εξηγούμε τις διαφορετικές θέσεις του φωνήεντος και του υγρού στα Ινδικά;

- Μετάθεση

Διαχρονικές παραγωγές (1)

Ινδο-ευρωπαϊκή Γλώσσα			
Ρίζες	Κανόνες	Ρίζες	Κανόνες
*krd-	* * *	*kord-is	* * *
hrd- (Σανσκριτ.)	Συρρίκνωση συμφώνου	kord-s	Συγκοπή
hird-	Επένθεση	kor (Λατινικά)	Απαλοιφή συμφώνου
hrid(aj)	Μετάθεση	kàr	Προσθίωση φωνέντος
Ινδικά	Ινδικά	Γαλλικά	Γαλλικά

Οι διαχρονικές παραγωγές είναι διαφορετικές από τις συγχρονικές γιατί λειτουργούν με την πάροδο του χρόνου. Οι κανόνες που εφαρμόζονται σε αυτούς, εφαρμόζονται με χρονολογική σειρά, που πολλές φορές μάς δίνει ενδιαφέρουσες ιστορικές πληροφορίες.

Διαχρονικές παραγωγές (2)

Ινδο-ευρωπαϊκή Γλώσσα			
Ρίζες	Κανόνες	Ρίζες	Κανόνες
*krd-	* * *	*kord-is	* * *
hrd- (Σανσκριτ.)	Συρρίκνωση συμφώνου	kord-s	Συγκοπή
hird-	Επένθεση	kor (Λατινικά)	Απαλοιφή συμφώνου
hrid(aj)	Μετάθεση	kàr	Προσθίωση φωνέντος
Ινδικά	Ινδικά	Γαλλικά	Γαλλικά

Στον πίνακα δίνονται ορισμένες από της παραγωγές της ρίζας *kord-/kerd-/krd- "καρδιά" σε ορισμένες ευρωπαϊκές γλώσσες.

Ο νόμος του Grimm (1)

p	→ f	t	→ θ	k	→ χ
Λατινικά	Αγγλικά	Λατινικά	Αγγλικά	Λατινικά	Αγγλικά
pater	father	tres	three	caput	head
piscis	fish	torrere	thirst	cornu	horn
pecu	fee	tenuis	thin	cent	hund(red)

Οι αντιστοιχίες των ήχων στις διαφορετικές ΙΕ υποομάδες έγιναν αντιληπτές από Jacob Grimm το 1822 στην γραμματική της Γερμανικής που εξέδωσε εκείνη την περίοδο.

Ο Grimm παρατήρησε ότι οι λέξεις των αρχαίων ΙΕ γλωσσών (Ελληνικά, Λατινικά, Σανσκριτικά) που έχουν p, t, k στις Γερμανικές γλώσσες εμφανίζονται με f, θ, χ, δηλ. τα άηχα κλειστά εμφανίζονται άηχα εξακολουθητικά.

Ο νόμος του Grimm (2)

b	→ p	d	→ t	g	→ k
Λατινικά	Αγγλικά	Λατινικά	Αγγλικά	Λατινικά	Αγγλικά
Labium	lip	duo	two	granum	corn

Αντίστοιχα, τα ηχηρά κλειστά (b, d, g) των αρχαίων ΙΕ γλωσσών εμφάνισαν σταθερές αντιστοιχίσεις με τα άηχα κλειστά (p, t, k) των Γερμανικών γλωσσών.

Ο νόμος του Grimm (3)

ΙΕ γλώσσες	Γερμανικές γλώσσες
Ηχηρά δασυνόμενα	Ηχηρά κλειστά
bh	→ b
dh	→ d
gh	→ g
Ηχηρά κλειστά	Άηχα κλειστά
b	→ p
d	→ t
g	→ k
Άηχα κλειστά	Άηχα εξακολουθητικά
p	→ f
t	→ θ
k	→ x

- Αντίστοιχα, τα ηχηρά κλειστά (b, d, g) των αρχαίων ΙΕ γλωσσών εμφάνισαν σταθερές αντιστοιχίσεις με τα άηχα κλειστά (p, t, k) των Γερμανικών γλωσσών.

Ο νόμος του Grimm (4)

ΙΕ γλώσσες	Γερμανικές γλώσσες
Ηχηρά δασυνόμενα	Ηχηρά κλειστά
bh	→ b
dh	→ d
gh	→ g
Ηχηρά κλειστά	Άηχα κλειστά
b	→ p
d	→ t
g	→ k
Άηχα κλειστά	Άηχα εξακολουθητικά
p	→ f
t	→ θ
k	→ x

- Τέλος, μια τρίτη ομάδα αντιστοιχιών ανακαλύφθηκε που συνδέει τα ανακατασκευασμένα ΙΕ ηχηρά δασυνόμενα (bh, dh, gh) με τα ηχηρά κλειστά των Γερμανικών γλωσσών.

Οι εξαιρέσεις (1)

- Σύντομα, έπειτα από τη διατύπωση των κανονικοτήτων αυτών εμφανίστηκαν οι πρώτες εξαιρέσεις.

Έτσι για τη λέξη «είναι» τα Σανσκριτικά είχαν τη λέξη «asti», τα Ελληνικά «εστί» και τα Λατινικά «est». Τα Γοτθικά, που αποτελούν τη Γερμανική γλώσσα με τις αρχαιότερες γραπτές μαρτυρίες, για την ίδια λέξη είχε την «ist». Σύμφωνα με το νόμο του Grimm στη Γοτθική η λέξη θα έπρεπε να είναι «isθ». Αν και στην αρχή αυτό φαινόταν σαν μια απλή ενοχλητική «εξαίρεση» η περαιτέρω εξέταση δεδομένων αποκάλυψε ότι το φαινόμενο ήταν διαδεδομένο. Η εξέταση του φωνητικού περιβάλλοντος της «εξαίρεσης» έδειξε ότι το IΕ t διατηρούσε την αρχαία προφορά του και δεν τρεπόταν σε θ βάσει του νόμου του Grimm όταν το t ήταν το δεύτερο μέλος ενός άηχου συμφωνικού συμπλέγματος.

Οι εξαιρέσεις (2)

- Ο Δανός γλωσσολόγος Karl Werner το 1875 παρατήρησε ότι ορισμένες λέξεις στις Γερμανικές γλώσσες εμφανίζονται να έχουν μη ομαλή εξέλιξη των ΙΕ άηχων κλειστών.

Έτσι για παράδειγμα η ΙΕ λέξη *pater* στα Λατινικά και τα Ελληνικά εμφανίστηκε ως *feder* στα Αρχαία Αγγλικά και *fadar* στα Γοτθικά. Τα ΙΕ *p*, *t*, *k* αντί να γίνονται *f*, *θ*, *χ* εμφανίζονται σε ορισμένα περιβάλλοντα ως *b*, *d*, *g*, ανατρέποντας το νόμο του Grimm. Η προσεκτικότερη εξέταση του φωνητικού περιβάλλοντος και αυτών των «εξαιρέσεων» οδήγησε στην ανακάλυψη άλλης μιας κανονικότητας. Τα ΙΕ *f*, *θ*, *χ* που είχαν προκύψει από τον νόμο του Grimm τρέπονται σε *b*, *d*, *g* όταν το προηγούμενο φωνήεν της ΙΕ ρίζας της λέξης είναι άτονο. Η διατύπωση αυτή ονομάστηκε νόμος του Werner και ισχυροποίησε την πεποίθηση πολλών γλωσσολόγων της εποχής ότι η γλωσσική αλλαγή διαμορφώνεται μέσω νόμων που δεν έχουν εξαιρέσεις.

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (1)

Ορισμένες αλλαγές συμβαίνουν εύκολα προς τη μια κατεύθυνση, αλλά όχι προς την αντίθετη:

Τα άηχα κλειστά, για παράδειγμα, ορισμένες φορές ηχηροποιούνται μεταξύ φωνηέντων, αλλά το αντίστροφο, δηλ. ηχηρά κλειστά να χάνουν την ηχηρότητά τους το συναντάμε εξαιρετικά σπάνια. Πολλά παραδείγματα έχουμε επίσης από την τροπή υπερωικών κλειστών σε συριστικά και προστριβόμενα.

Από την άλλη μεριά είναι εξαιρετικά σπάνια να βρούμε περιπτώσεις ουρανικών συμφώνων που μετακινήθηκαν και έγιναν υπερωικά κλειστά.

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (2)

Η μονοκατευθυντικότητα ορισμένων αλλαγών μας βοηθάει να εντοπίσουμε την κατεύθυνση της αλλαγής από τις αντιστοιχίες που συναντάμε μεταξύ των δύο γλωσσών. Όταν τα υπερωικά κλειστά σε μια γλώσσα αντιστοιχούν με τα προστριβόμενα μιας άλλης, μπορούμε να συνάγουμε με σχετική ασφάλεια ότι η γλώσσα με τα υπερωικά κλειστά είναι παλαιότερη.

Παρακάτω έχουμε συγκεντρώσει τις πιο χαρακτηριστικές μονοκατευθυντικές γλωσσικές αλλαγές που συναντάμε στην ιστορία των γλωσσών:

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (3)

1. Τελικά φωνήεντα και η απώλεια των τελικών συμφώνων:

Τα τελευταία τεμάχια μιας λέξης φαίνονται ιδιαίτερα ευάλωτα στη διάβρωση. Σε πολλές γλώσσες βρίσκουμε σημάδια ότι τα τελικά σύμφωνα έχουν αποδυναμωθεί ή εξαφανιστεί. Η απώλεια της αντίθεσης μεταξύ των τελικών συμφώνων είναι δείγμα ότι έχει ξεκινήσει η διαδικασία της απώλειας. Έτσι η απώλεια της ηχηρότητας των τελικών συμφώνων στη Γερμανική μείωσε δραστικά το ρεπερτόριο των τελικών συμφώνων της γλώσσας και οδήγησε σε ομοφωνία ζεύγη λέξεων όπως Rad «τροχός» και Rat «συμβούλιο».

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (4)

Αν μια γλώσσα χάσει όλα τα τελικά της σύμφωνα όλες οι λέξεις της ή οι τελικές συλλαβές της θα τελειώνουν σε φωνήεν.

Αντίθετα, τα αρχικά σύμφωνα χάνονται πολύ σπανιότερα. Αυτό έχει οδηγήσει στο παρατηρημένο γεγονός ότι πλήθος γλωσσών παρουσιάζει πλουσιότερο ρεπερτόριο συμφώνων στην αρχή παρά στο τέλος των λέξεων. Έτσι μπορούμε να βρούμε αρκετές γλώσσες χωρίς τελικό σύμφωνο, αλλά καμία χωρίς αρχικό.

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (5)

2. Έρρινα φωνήεντα και η απώλεια των τελικών έρρινων συμφώνων:

Μια συγκεκριμένη απώλεια τελικού συμφώνου, αυτή του τελικού έρρινου αφήνει ένα χαρακτηριστικό ίχνος, τα έρρινα φωνήεντα. Τα έρρινα φωνήεντα τις περισσότερες φορές προέκυψαν κατ' αυτόν τον τρόπο έτσι ώστε όταν τα συναντάμε να θεωρούμε σχεδόν σίγουρο ότι σε προηγούμενη μορφή της η συγκεκριμένη γλώσσα είχε τελικά έρρινα. Η ερρινοποίηση των φωνηέντων προκύπτει από οπισθοχωρητική αφομοίωση του τελικού έρρινου και τα έρρινα φωνήεντα που προκύπτουν σε τελική θέση αντιτίθενται φωνολογικά με τα απλά.

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (6)

Ο μηχανισμός του σχηματισμού των έρρινων φωνηέντων βοηθάει στο να εξηγηθεί μια κανονικότητα που αλλιώς θα παρέμενε μυστηριώδης. Φαίνεται πως καμία γλώσσα δεν έχει περισσότερα έρρινα φωνήεντα από απλά. Αυτό είναι λογικό αφού το τελικό έρρινο φωνήεν προϋποθέτει την ύπαρξη ενός απλού σε θέση πριν από τελικό έρρινο σύμφωνο.

Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (7)

3. Φωνηεντικό μήκος και η απώλεια της ηχηρότητας ενός τελικού συμφώνου:

Μια φωνολογική αντίθεση μεταξύ μακρών και βραχέων φωνηέντων μπορεί να αναπτυχθεί με τρόπο παράλληλο της ανάπτυξης των έρρινων συμφώνων. Γενικά παρατηρείται ότι το φωνήεν πριν από ηχηρό σύμφωνο είναι μακρύτερο από το φωνήεν που προηγείται ενός άηχου. Φαίνεται ότι η επιμήκυνση ενισχύει την ηχηρότητα και κάνει τα ηχηρά σύμφωνα περισσότερο διακρίσιμα από τα άηχα. Αν το τελικό σύμφωνο χαθεί, τότε το μήκος του φωνήεντος αναλαμβάνει να παίξει τον διακριτικό ρόλο γεγονός που έχει παρατηρηθεί σε πολλές γλώσσες.

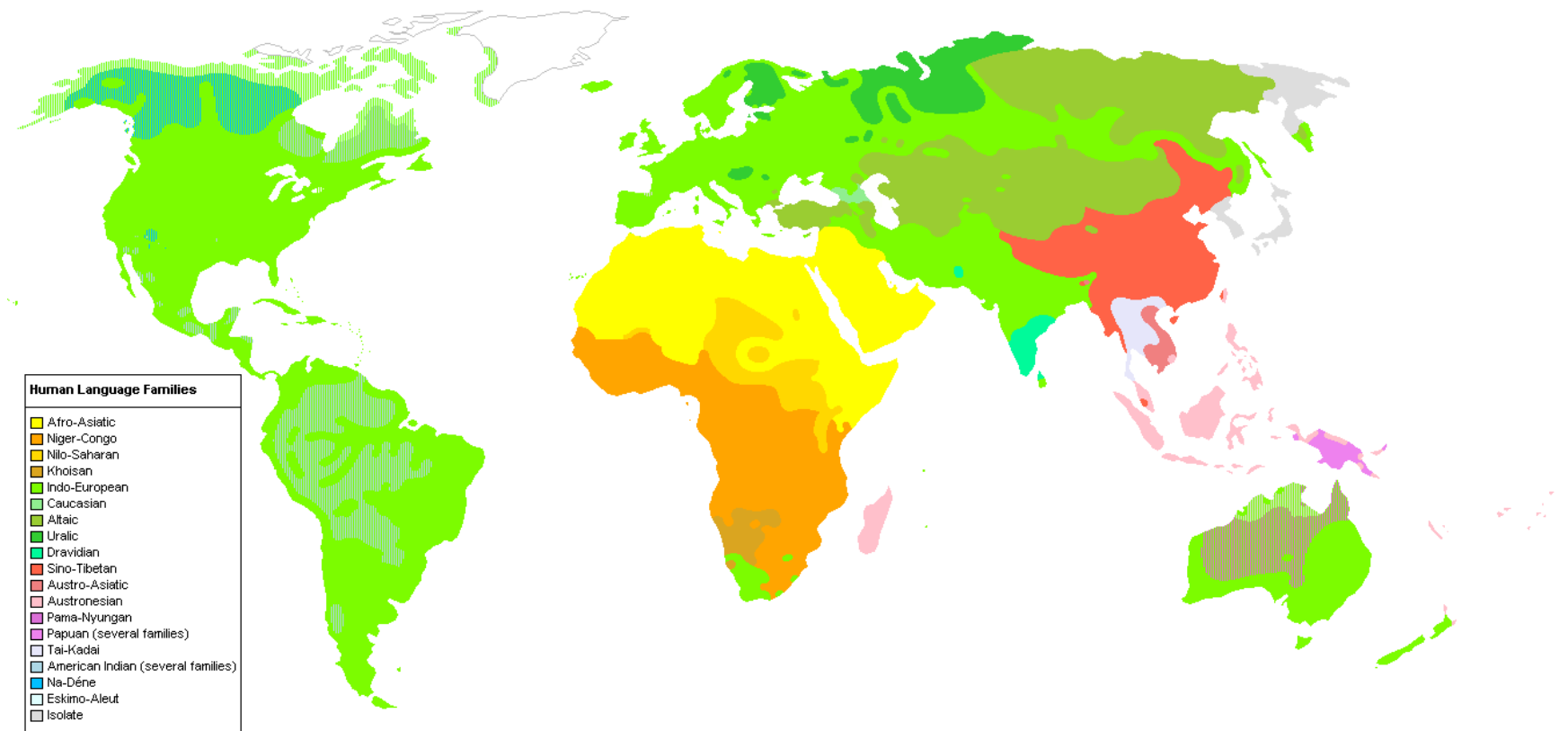
Ορισμένες χαρακτηριστικές γλωσσικές αλλαγές (8)

4. Τονικό ύψος και η απώλεια των φωνολογικών διακρίσεων στην αρχή της λέξης

Σε πολλές γλώσσες οι συλλαβές με ηχηρά αρχικά σύμφωνα τείνουν να προφέρονται με χαμηλότερο τονικό ύψος σε σχέση με τις συλλαβές που ξεκινούν από άηχο σύμφωνο. Ένα συνηθισμένος τρόπος ανάπτυξης φωνολογικών διακρίσεων που βασίζονται στο τονικό ύψος είναι αυτός της απώλειας της διάκρισης μεταξύ ηχηρών και άηχων αρχικών συμφώνων. Μόλις χαθεί η διάκριση ηχηρού ~ άηχου μένει η διάκριση του τονικού ύψους που διατηρεί την επιθυμητή φωνολογική αντίθεση διακρίνοντας λέξεις.

Η γεωγραφική κατανομή των γλωσσικών «οικογενειών» σήμερα

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γεώργιος Κ. Μικρός 2015. Γεώργιος Κ. Μικρός. «Εισαγωγή στη Γλωσσολογία. Εισαγωγή στην Ιστορική Γλωσσολογία». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ILL100>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1, διαφάνεια 16: Γεωγραφική αποτύπωση ΙΕ γλωσσών, copyrighted,
<http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/overview/indoeuropean/indoeuropean.html>

Εικόνα 2, διαφάνεια 17: Εξάπλωση των ΙΕ γλωσσών , copyrighted,
<http://www.columbia.edu/itc/mealac/pritchett/00maplinks/overview/indoeuropean/indoeuropean.html>

Εικόνα 3, διαφάνεια 39: Η γεωγραφική κατανομή των γλωσσικών «οικογενειών» σήμερα, [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/),
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%BD%CE%B4%CE%BF%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B3%CE%B%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B5%CF%82

